

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

УДК 378.011.3 – 051:74

М. М. Алі Джасім

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Характерні для сучасного українського суспільства зміни у всіх сферах життя й діяльності потребують фахівця нової формації. Добре знання й володіння сучасними технологіями педагогіки й психології, художньої освіти, традиційної народної культури, індивідуально-професійний розвиток у мінливому соціокультурному просторі – основа формування професійних умінь сучасного вчителя образотворчого мистецтва. Цей процес повинен реалізуватися в системі пріоритетних цінностей освіти України – у його аксіологічній орієнтації, тому що й традиційні, і нові гуманістичні цінності становлять основу культури й задають моральний ідеал виховання [1, с.22].

Сучасна система професійної підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва сформувалася в результаті довготривалого і складного творчого процесу, у витоків її становлення і розвитку були А. Многогрішний, К. Сакович, Н. Зубрицький, Г. Левицький, А. Ланге, Т. Шевченко, Г. Нарбут, Ф. Кричевський, І. Труш, О. Новаківський, О. Кульчицька, О. Сохновська, В. Бокшай та інші.

В науковому аспекті питання формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва розглядалися в різних напрямках: в контексті посилення значимості навчальної діяльності у змісті вузівської освіти (Л. Алексеева, І. Родь); внутрішньопредметної підготовки (О. Леонтьєва, О. Сальдаєва); формування естетичної та етноестетичної культури (С. Міхіна, І. Ємельянова, М. Алдошина). Професійні якості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва виявлені з позицій становлення творчої компетентності (А. Тутолмін), формування професійно-педагогічної самореалізації (М. Ситнікова).

Дослідниками підкреслюється важливість професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, однак не виявлені фактори, що впливають на формування професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в цьому процесі, акцент робиться у бік вивчення образотворчого або декоративно-прикладного мистецтва, не розкритий педагогічний потенціал видів мистецтва, на основі їх поліфункціональності й інтеграції.

Ціль статті – проаналізувати процес формування професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва як психолого-педагогічної проблеми.

Професійні вміння – результат процесу збагачення особистості суспільним досвідом, індивідуалізація, у якому особистість здобуває можливість і здатність бути не тільки об'єктом, але й суб'єктом соціальних і творчих впливів, у діяльності здійснюючи значимі перетворення мотиваційної сфери себе й інших людей. Оскільки особистість споконвічно є соціальною, то в процесі професійної підготовки змінюється місце особистості в системі суспільних стосунків, характер зв'язку із суспільством. Сучасна педагогічна освіта повинна не тільки забезпечувати засвоєння особистістю професійних знань і вмінь, але й розвивати її ціннісну свідомість, оформляючись у ціннісні орієнтації. Пізнавальний і комунікативний потенціал розглядається як обов'язковий компонент будь-якої діяльності. Компетентнісний компонент розкривається в розвитку ключових і функціональних умінь і навичок [4, с.41].

Це дозволяє представити процес формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як систему ціннісного, пізнавального, комунікативного й компетентнісного розвитку особистості й розглядати його як процес, що представляє, з одного боку – прийняття соціальних установок, з іншого боку – усвідомлення цінностей творчого досвіду, із третього – комунікативне й компетентнісне становлення, що супроводжуються прийняттям, усвідомленням і рефлексією своєї суб'єктно-об'єктної ролі в професійно-творчому середовищі майбутнього вчителя образотворчого мистецтва [5, с. 71].

На основі теоретичного аналізу [6; 7; 8] можна говорити про концептуальні основи процесу формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, який опирається на сукупність основоположних методологічних підходів:

- *історико-культурологічного підходу*, що дозволяє розглядати різні явища в мистецтві й у художній творчості, у їхній єдності, цілісності, взаємозумовленості й історико-культурному розвитку; етнокультурні цінності видів мистецтва як цінності окремого етносу й усього людства, в яких мистецтво являє собою глобальне, багатогранне і поелементне утворення, місце мистецтва в культурі, у тому числі педагогічній, визначається його функціями – комунікативною, інтегративною, художньо-естетичною; історико-культурологічний підхід інтегрує в собі становлення й розвиток особистості, етнокультурної ідентичності в процесі входження в національну й світову культуру;

- *художньо-естетичного підходу*, що виявляє специфіку художньо-освітньої, духовно-моральної, виховної, естетичної, суспільно-перетворюючої й інформаційно-комунікативної функції образотворчого мистецтва в системі художньо-педагогічної освіти, що припускає

створення цілеспрямованої ситуації, при якій виникає естетична потреба в навчанні, що сприяє самовираженню в художньо-творчій, педагогічній і методичній діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва; мистецтвознавчі ціннісні знання про синкретичності образотворчого мистецтва як досвіду сьогодення й минулого, цілісність до явищ видів мистецтва проявляється в генезисі, шляхом протиставлення традиційних та інноваційних тенденцій; художньо-естетичний підхід інтегрує в собі свідомість і мислення особистості про міфопоетичну сутність мистецтва й концептуальну сутність образотворчого мистецтва;

- *комплексно-інтегративного підходу*, що відбиває міжпредметні й надпредметні зв'язки психолого-педагогічних технологій і змісту художньо-педагогічної освіти як комплексного явища, в основі якого лежить поліфункціональність та інтеграція різних видів образотворчого мистецтва, а також взаємодія педагога й студента; сукупність педагогічних і естетичних цінностей, загальнофілософських уявлень про етнічну, національну і загальнолюдську художню картину світу й закони їх пізнання; комплексно-інтегративний підхід інтегрує в собі культурні цінності, установки буття, що формують професійну свідомість та ідентифікацію вчителя;

- *особистісно-діяльнісного підходу*, обумовленого соціальними установками й переконаннями відносно різних видів мистецтва, розвиненістю духовного світу, особливостей, здатностей особистості, диференціацією процесу, засобів і результатів у художній творчості й морально-естетичному розвитку. Послідовна його реалізація підвищує ефективність художньо-педагогічної освіти, забезпечує широкі можливості для оволодіння знаннями, уміннями, навичками, компетентностями особистості, здатністю до мобілізації й готовністю до пізнання світу, навчання, співробітництва, самоосвіти й саморозвитку в професійному становленні майбутнього вчителя образотворчого мистецтва; особистісно-діяльнісний підхід виступає основою цілісності особистості вчителя, дозволяючи розкривати його емоційно-творчу сферу в системі духовно-моральних ідеалів і методичної діяльності.

У розробці концептуальних основ процесу формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва враховується комплекс загальних і окремих дидактичних принципів [9, с.85]:

гуманізація – єдність загальнокультурного, соціально-морального й професійного розвитку особистості,

соціальне партнерство – рівноправність сторін, повага позицій і врахування інтересів об'єктів співробітництва,

індивідуально-творче самовираження – феномен трансляції системи цінностей у діяльності,

цілеспрямоване співробітництво й співтворчість – взаємодія в діалозі;

диференціація й інтеграція – процес і результат нерозривно зв'язаного, єдиного, цілого,

діагностичність – перевірюваність результуючих дій,
принцип єдності фундаментальності й професійної спрямованості навчання – зв'язок навчання з життям, теорії із практикою.

Процес формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва може бути представлений у вигляді наступних положень:

1. Професійне становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва – це психолого-педагогічний новотвір, система цінностей, ідеалів і компетенцій, у якій відбувається усвідомлення й рефлексія своєї суб'єктно-об'єктної ролі в професійно-творчому середовищі, враховується творчий, соціальний і народний досвід [7, с. 8].

Професійне становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва визначається:

- *пізнавальним* розвитком – створення картини світу, формування уявлення про себе, як індивідуальності, суб'єкта діяльності й розвитку в етногенезі;

- *ціннісним* розвитком – створення системи ціннісних орієнтацій, процес присвоєння людиною традиційних, духовних і актуальних загальнолюдських цінностей;

- *комунікативним* розвитком – передача інформації в діяхронному і синхронному зрізі, організація колективного життя в системі засобів, процес засвоєння людиною базових знань для етносу, конкретного суспільства, людства;

- *компетентнісним* розвитком – формування ключових і функціональних художньо-педагогічних, методичних умінь і навичок; готовності й здатності застосувати їх у педагогічному процесі, а також в інших видах діяльності [7, с. 10-11].

2. Система професійного становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в умовах вищої художньо-педагогічної освіти націлена на пізнавальний, ціннісний, комунікативний й компетентнісний розвиток особистості, опирається на методологічні підходи: *історико-культурологічний*; *художньо-естетичний*; *комплексно-інтегративний*; *особистісно-діяльнісний*; на комплекс загальних і окремих дидактичних принципів: гуманізація, соціальне партнерство, індивідуально-творче самовираження, цілеспрямоване співробітництво й співтворчість; диференціація, інтеграція, діагностичність, принцип єдності фундаментальності й професійної спрямованості навчання [10, с. 6].

3. Вихідні позиції системи професійного становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва опираються на індивідуальні потреби:

особистісну успішність – становлення й розвиток особистості в умовах індивідуальних схильностей і здатностей, інтересів і мотивів,

соціально успішність – активна участь у житті суспільства й культурно-творчих відносинах, і

професійну успішність – духовно-моральна й соціальна ідентифікація [11, с. 52].

4. Ефективність процесу формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва засобами поліфункціональності й інтеграції різних видів образотворчого мистецтва в системі художньо-педагогічної освіти визначається обліком і послідовною реалізацією комплексу системних педагогічних умов:

- *загальні умови* ефективного, цілісного процесу освіти, де враховуються інтеграція й взаємозв'язок різних видів мистецтва, що впливають на результативність художньої освіти майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: створення художньо-розвиваючого середовища; організація колективу студентів і педагогів на принципах діалогу й співробітництва, його послідовне вдосконалювання; гуманізація процесу навчання, спрямованого на ситуацію успіху художньо-освітньої діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва; здійснення художньої освіти й виховання не тільки в аудиторних, але й позааудиторних формах організації; спрямованість діяльності педагогів на самовдосконалення й розуміння інтегративних зв'язків мистецтва.

- *специфічні умови* художньо-педагогічної освіти й виховання, обумовлені особливостями організації процесу навчання: наявність освітніх програм, що включають цілісні, розвиваючі системи, засновані на специфіці національних і регіональних культур, що забезпечують особистісний розвиток студентів; побудова навчання з урахуванням рівня їх професійної підготовки; включення в діяльність ігрових засобів, майстер-класів, науково-дослідних, культурно-освітніх, освітньо-виставочних проектів; співдружність і співтворчість педагогів і студентів у професійному становленні майбутнього вчителя образотворчого мистецтва; професійна компетентність, професійна підготовка і підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

- *окремі умови*, що характеризують особливості особистісного розвитку в процесі освоєння різних видів образотворчого мистецтва (образне мислення, уява, почуття емпатії, натхнення, культурна пам'ять); розвиток педагогічних здібностей, готовності до здійснення художньої освіти учнів.

Проведений аналіз педагогічної, психологічної, філософської літератури свідчить про досить велику увагу багатьох дослідників як до самого процесу художньо-педагогічної освіти майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, так і до проблем формування його професійних умінь. Однак, виникають *протиріччя* між:

- підсиленими процесами модернізації української освіти, спрямованими на актуалізацію етнокультурної ідентичності, і

недостатнім рівнем розробки цього процесу у формуванні професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва;

- потребами сучасної школи у вчителі образотворчого мистецтва, що володіє універсальними вміннями, і відсутністю розроблених технологій художньої освіти в професійній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва;

- значним потенціалом системи художньо-педагогічної освіти студентів і нерозробленістю цілісної моделі системи формування професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Подальші дослідження в даній галузі повинні бути пов'язані з пошуком рішень, спрямованих на усунення вищезазначених протиріч.

Список використаної літератури

- 1. Євдокимов В. І., Пономарьова Г. Ф.** Підготовка вчителя в умовах євроінтеграції : навч. посібник. / В. І. Євдокимов, Г. Ф. Пономарьова. – Харків : ХОНМІБО, 2006. – 204 с.
- 2. Цой И. М.** Художественно-интегративная модель формирования эстетического восприятия у студентов колледжа культуры и искусств / И. М. Цой // Вісник Луганського педагогічного державного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2000. – №1. – С. 263-268.
- 3. Бакушинский А. В.** Искусство в школе / А. В. Бакушинский // Искусство в школе – 2007. – №4. – С. 28-29.
- 4. Гура О. І.** Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу / О. І. Гура. – Запоріжжя : ГУ „ЗІДМУ”, 2006. – 332с.
- 5. Лозова В. І.** Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : „ОВС”, 2002. – 400с.
- 6. Гриньова В. М.** Формування педагогічної культури майбутнього вчителя / В.М.Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300с.
- 7. Банников В. Н.** Профессиональное становление будущего учителя изобразительного искусства : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. / Банников Виктор Николаевич. – Шуя, 2009. – 39 с.
- 8. Арнольд А. И.** Введение в культурологию : учеб. пособие / А. И. Арнольд. – М. : Народная академия культуры и общечеловеческих ценностей, 1993. – 352 с.
- 9. Фіцула М.** Вступ до педагогічної професії : навч.-метод. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга, 2007. – 168 с.
- 10. Соколов М. В.** Формирование профессиональной направленности студентов художественно-графических факультетов на занятиях декоративно-прикладным искусством : автореф. ... док. пед. наук : 13.00.02 / Соколов Максим Владимирович. – М., 2002. – 20с.
- 11. Вербицкий А. А.** Активное обучение в высшей школе : контекстный подход: метод. пособие. / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.

Алі Джасім М. М. Формування професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва як психолого-педагогічна проблема

Стаття присвячена аналізу процесу формування професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва як психолого-педагогічної проблеми. Автор доводить, що процес формування професійних умінь майбутнього фахівця образотворчого мистецтва в умовах вищої художньо-педагогічної освіти націлений на пізнавальний, ціннісний, комунікативний й компетентнісний розвиток особистості, опирається на методологічні підходи та комплекс загальних і окремих дидактичних принципів.

Ключові слова: фахівець образотворчого мистецтва, формування професійних умінь, концептуальні основи, дидактичні принципи.

Али Джасим М. М. Формирование профессиональных умений будущих специалистов изобразительного искусства как психолого-педагогическая проблема

Статья посвящена анализу процесса формирования профессиональных умений будущих специалистов изобразительного искусства как психолого-педагогической проблемы. Автор приходит к выводу о том, что процесс формирования профессиональных умений будущих специалистов изобразительного искусства в условиях высшего художественно-педагогического образования нацелен на познавательное, ценностное, коммуникативное и компетентностное развитие личности, опирается на методологические подходы и комплекс общих и частных дидактических принципов.

Ключевые слова: специалист изобразительного искусства, формирование профессиональных умений, концептуальные основы, дидактические принципы.

Jasim M. M. Ali Formation of Profession Skills of Would-Be Specialists of Fine Arts As a Psychological and Pedagogical Problem

The article deals with the analysis of the process of the formation of professional skills of the would-be specialists of fine arts as a psychological and pedagogical problem. The author comes to the conclusion that the process of the formation of professional skills of the would-be specialists of fine arts in conditions of artistic and pedagogical education is aimed at the cognitive, axiological, communicative and competent development of the personality and is based on methodological approaches and a complex of general and special didactic principles.

Key words: specialist of fine arts, formation of professional skills, concept bases, didactic principles.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2013 р.

Прийнято до друку 31.05.2013 р.

Рецензент: к. п. н. Кулдиркаєва О. В.